

(42. 1.)

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden bij brief van 15 November 1919).

(De vroegere stukken zijn gedrukt onder n°. 221 der Zitting 1911—1912; n°. 51 der Zitting 1913—1914 en n°. 56 der Zitting 1914—1915).**Algemeene beschouwingen.**

§ 1. Ondervond de beantwoording van het reeds op 22 December 1914 door de Commissie van Rapporteurs vastgestelde Voorloopig Verslag aanvankelijk vertraging door de buitengewone tijdsomstandigheden, de behandeling der grondwetsherziening leidde er mede toe, wijziging van de Leerplichtwet voorloopig te laten rusten. Het was immers te voorzien, dat de uitwerking van het nieuwe artikel 192 der Grondwet ook nog andere dan de reeds voorgestelde veranderingen in de techniek der Leerplichtwet onvermijdelijk zou maken. Nu sinds de instelling in September 1918 van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, op velerlei gebied van het onderwijs wettelijke herziening in voorbereiding of tot stand gekomen is, acht de ondergeteekende het oogenblik gekomen — mede in verband met het thans bij de Tweede Kamer aanhangig ontwerp der Lager-onderwijswet — voor het indienen dezer Memorie met gewijzigd ontwerp van wet tot gedeeltelijke herziening der Leerplichtwet. Bovendien bleek alreeds meer, dat het niet mogelijk is het oog te sluiten voor de door den huidige toestand sterker dan ooit gebleken behoefte om de maatschappelijke kracht, welke van de school uitgaat, te versterken. Geschiedt dit reeds in belangrijke mate door de wettelijke ongelijkheden tusschen het openbaar en het bijzonder onderwijs op te heffen, die gelijkmaking zelve effent op hare beurt weer den weg, waarlangs verder gaande verbeteringen van het onderwijs kunnen worden aangebracht. Tot die verbeteringen behoort de uitbreiding van den leertijd. De ondergeteekende is van meening, dat bij de aanstaande algemeene herziening van de wetgeving op het lager onderwijs niet mag worden nagelaten de zevenjarige volksschool algemeen in te voeren. Komt de Onderwijswet tot stand, zooals die door den ondergeteekende is gedacht, dan zijn alle bezwaren vervallen, welke in het Voorloopig Verslag tegen het verlengen van den leerplichtigen leeftijd zijn aangevoerd. Hij meent zich dus van nadere verdediging van zijn daartoe strekkend voorstel ontslagen te kunnen rekenen. De eenige bedenking tegen de uitbreiding, welke ook thans zou kunnen worden aangevoerd, is het kostenbezwaar. Het komt den ondergeteekende echter voor, dat het groote maatschappelijke belang, dat juist met het oog op de komende tijden bij de verruiming van den leertijd betrokken is, deze verbetering tot een onafwijsbaren eisch maakt, waarbij over de financieele lasten moet worden heengestapt, vooral nu het aan jeugdige personen is verboden om tot hun veertiende levensjaar arbeid te verrichten in den zin der wet.

Het was den ondergeteekende aangenaam uit het Voorloopig Verslag te vernemen, dat de inhoud van het wetsontwerp, ook toen het zich tot eene technische herziening bepaalde, vrij algemeene instemming vond. Hij meent wel te mogen aannemen, dat deze door de invoering van het verplichte zevende leerjaar niet is verminderd.

§ 2. Met betrekking tot de onderwerpen, welke door vershillende leden met het oog op eene grondige herziening der wet werden ter sprake gebracht, wenscht de ondergeteekende het volgende te antwoorden.

a. Verlenging van den leerplichtigen leeftijd komt ook hem, zooals in § 1 reeds is medegedeeld, thans noodzakelijk voor. Dat hij zich in het gewijzigd wetsontwerp er toe bepaald heeft uitbreiding tot zeven jaren voor te stellen, is niet, omdat hij het groote nut eener achtjarige leerverplichting zoude ontkennen, maar omdat hij zich geheel kan aansluiten aan het betoog, dat in het Voorloopig Verslag is geleverd om ten deze geleidelijk te werk te gaan. De practijk stelt hierbij onverbiddelijke eischen. Algemeene invoering van de zevenklassige school zal betrekkelijk gemakkelijk aansluiten aan hetgeen reeds bestaat, al zullen daarbij toch nog tal van moeilijkheden te overwinnen zijn om overal in de grootere behoefte aan lokaliteit en leerkrachten te voorzien. Het voorschrijven in de wet van den achtjarigen leercursus zou jaren lang eene doode letter blijven, omdat de onmogelijkheid van voldoende aanbouw der daarvoor noodige schoollokalen en van eene spoedige aanpassing der opleiding aan dien eisch, niet over het hoofd gezien kunnen worden. Boven de in § 1 van het Voorloopig Verslag aangegeven methode om eene op zich zelf wenschelijke uitbreiding der leerverplichting in de wet vast te leggen en de inwerkingtreding daarvan aan de toekomst over te laten, verkiest de ondergeteekende het stelsel om voorshands voor te schrijven en met kracht uit te voeren wat terstond bereikbaar is, zoodat na eenige jaren, wanneer de nieuwe toestand is ingeburgerd, tot verder gaande verruiming kan worden overgegaan.

Tegen dadelijke uitbreiding van den leerplichtigen leeftijd met twee jaren zou bovendien het financieele bezwaar zich natuurlijk nog in veel sterker mate doen gevoelen dan bij uitbreiding met één jaar. Met betrekking tot de vraag, welke kosten deze uitbreidingen zouden medebrengen, meent hij met de volgende korte beschouwing te mogen volstaan.

Terecht is door de heeren TER LAAN c. s. in de Memorie van Toelichting bij hun voorstel van wet tot wijziging van de Leerplichtwet de opmerking gemaakt, dat het zeer moeilijk is met eenige nauwkeurigheid te ramen, hoeveel de kosten zullen zijn, waarop uitbreiding van den leerplichtigen leeftijd zal komen te staan. Uiteraard is eene dergelijke raming op grond van de bekende gegevens niet meer dan eene zeer globale schatting. Het komt den ondergeteekende voor, dat de methode van kostenbecijfering, in genoemde Memorie gevolgd, zeer wel kan worden aangenomen. De voorstellers komen aldaar bij hunne berekening van een achtjarigen leerplicht tot eene jaarlijksche vermeerdering van uitgaven van f 4 248 827, welke som, naar zij vertrouwen, echter in werkelijkheid tot nog geen 3 miljoen gulden zal worden gereduceerd, omdat zij bij hunne berekeningen overal de ongunstigste cijfers in rekening hebben gebracht. Inderdaad is dit laatste het geval. Daartegenover staat, dat in de cijfers, waarop de berekening der Memorie is gebaseerd, eene misstelling is geslopen, welke van geen geringen invloed is op de uitkomst. De door hen berekende jaarlijksche „lichting” is namelijk niet 124 396, maar 127 732. Herstelt men die fout, dan komen de totaalkosten niet op f 4 248 827, maar op f 5 317 793. Naar verhouding stijgen de ten slotte geschatte 3 miljoen gulden dan reeds tot 3³/₄ miljoen. Deze berekeningen berusten op de in het Schoolverslag gepubliceerde cijfers betreffende de kosten over 1909 en het kinderen- en leerlingental aan het einde van dat jaar (15 Januari 1910). Past men dezelfde becijfering toe met gebruikmaking der gegevens betreffende de volgende jaren, dan verkrijgt men veel hogere uitkomsten, deels wegens de toeneming van de bevolking, maar voornamelijk wegens de sterke stijging van de kosten per leerling. Terwijl deze toch in 1909 f 40,33 bedroegen, beliepen zij in 1917 f 60,15.

De opgaven betreffende de schoolgaande kinderen, zooals die de laatste jaren in het Schoolverslag zijn gepubliceerd, maken thans eene meer benaderende raming mogelijk.

Op 15 Januari 1918 was het aantal leerlingen van 7 jaar en ouder maar nog geen 12 jaar, d. i. de groep waarbij het aantal voor elk leeftijdsjaar niet noemenswaard uiteenloopt, 713 800; dus gemiddeld voor elk jaar 142 660. Aangezien er van de twaalfjarigen maar 111 456 en van de dertienjarigen maar 49 854 ter school gingen, ontbraken er van die beide leeftijdsjaren $31\ 204 + 92\ 806 = 124\ 010$ aan het gemiddelde.

Bij beantwoording van de vraag, met welk aantal kinderen de schoolbevolking zal toenemen bij uitbreiding van den leerplicht tot acht jaren (welke dus zoude omvatten de kinderen van 6 jaar en ouder, maar nog geen 14 jaar), is op laatstvermeld cijfer echter in mindering te brengen het getal kinderen, die van de lagere school wegblijven omdat zij scholen bezoeken, als bedoeld in art. 7, onder 3°, der Leerplichtwet. Dit getal is niet bekend, maar zou op grond van het aantal leerlingen van de eerste en tweede klassen der hogere burgerscholen en gymnasia wellicht op 10 000 kunnen worden gesteld. Bovendien mag er op worden gerekend, dat bij invoering van een achtjarigen leerplicht het aantal leerlingen beneden 6 jaar — dat op 15 Januari 1918 nog 9237 bedroeg — sterk zou inkrimpen. Vermoedelijk zou dus op eene toeneming van niet meer dan 107 000 leerlingen behoeven te worden gerekend.

De kosten per leerling waren over 1918 zooals hierboven werd vermeld f 60,15. Houdt men er echter rekening mede, dat in de totaalkosten van het lager onderwijs uitgaven zijn begrepen, welke niet afhankelijk zijn van toeneming van het aantal leerlingen (voor het Rijk: schooltoezicht, Rijkskweekscholen, arrondissementsbibliotheken, vergoeding voor vroegere Rijksjaarwedden, gratificatiën, wachtgelden, diverse subsidiën; voor de gemeenten: schooltoezicht, vergelijkend onderzoek van schoolhoofden), dan daalt het genoemde gemiddelde bedrag tot f 58,65. Neemt men bovendien aan, dat ook de kosten van het herhalingsonderwijs niet door de toeneming van het aantal leerlingen beïnvloed worden, dan daalt het gemiddelde tot f 57,80.

De verhooging der jaarlijksche kosten zoude dus op 6 à 6 $\frac{1}{4}$ miljoen gulden neerkomen.

Voor de vraag, hoeveel vermoedelijk uitbreiding van den leerplicht tot zeven leeftijdsjaren zou kosten, dient men er van uit te gaan, dat plaatsruimte gevonden zou moeten worden voor de bovenvermelde 31 204 ontbrekende twaalfjarigen, voor zoover zij althans niet reeds eene andere dan eene lagere school bezoeken. Daarenboven zou ook in dit geval te rekenen zijn op eenige inkrimping van het tegenwoordig aantal leerlingen van beneden 6 jaar. Schat men de toeneming op 24 000, dan zou dit naar de genoemde gemiddelde kosten per leerling van f 57,80 à f 58,65 neerkomen op een accres van 1 $\frac{4}{10}$ miljoen gulden per jaar.

Het is zeker waar, wat door de heeren TER LAAN c. s. is opgemerkt, dat elke berekening, waarvan de gemiddelde kosten per leerling een der factoren vormt, allicht eene te ongunstige einduitkomst oplevert. Maar zelfs al past men met hen op die uitkomst eene reductie tot 70 pct. toe, dan komen nog de bovenvermelde sommen wegens uitbreiding van den leerplicht tot 8, respectievelijk 7 jaren op ruim 4 $\frac{1}{3}$ en 1 miljoen gulden per jaar.

Bij dit alles is evenwel geen rekening gehouden met de stijging der algemeene kosten, welke gevolg zal zijn van de reeds tot stand gekomen Salariswet en van de thans aanhangige herziening van de Onderwijswet naar de nieuwe beginselen.

b. Wenschte men ook voor het herhalingsonderwijs leerplicht in te voeren, dan kwam men niet alleen te staan voor de vraag, op welke wijze eene oplossing te geven ware aan de bezwaren, waarop reeds in het Voorloopig Verslag wordt gewezen, maar men zou zich tevens niet kunnen onttrekken aan de noodzakelijkheid om dit onderwijs gelijktijdig zóó in te richten, dat er werkelijk algemeen een nuttig effect mede

werd bereikt. Al ontbreken te eenenmale de gegevens om dienaangaande ook maar eene globale raming te maken, zoo is de ondergeteekende toch ook er van overtuigd, dat een allerwege goed ingericht herhalingsonderwijs groote uitgaven zou vorderen.

Maar afgescheiden van overwegingen van financieelen aard, moet het aan twijfel onderhevig geacht worden of de tijd voor eene behoorlijke regeling van het herhalingsonderwijs thans goed gekozen zou zijn.

Verschillende vragen, bijv. welke plaats dit onderricht tusschen de andere deelen van het onderwijs in de toekomst behoort in te nemen, welken inhoud het alsdan zal moeten hebben, in hoever de naar locale behoeften verschillende inrichting in de wettelijke bepalingen tot uiting moet komen, worden immers in hooge mate beheerscht door de inrichting van het lager vakonderwijs. Het komt den ondergeteekende daarom voor, dat het aanbeveling verdient, af te wachten welke resultaten aanvankelijk bereikt worden, wanneer de Nijverheidsonderwijswet gedurende eenigen tijd haar invloed en werking zal hebben doen gevoelen.

Hij heeft dan ook bij het ontwerp der nieuwe Lager-onderwijs-wet het herhalingsonderwijs gelaten voor hetgeen het is.

c. Ook de ondergeteekende erkent volmondig, dat aan den arbeid van schoolkinderen bij de bedrijven van landbouw, tuinbouw en veeteelt, en aan het toestaan van een speciaal verlof voor dien arbeid zeer groote bezwaren verbonden zijn. In het Voorloopig Verslag zijn die bezwaren nog weer eens in het kort samengevat, en het ligt niet in de bedoeling van den ondergeteekende de daar aangevoerde argumenten tegen verlof voor veldarbeid te bestrijden. Intusschen dient men met de bestaande omstandigheden eenigszins rekening te houden; steeds heeft het arbeiden van schoolkinderen op het land bestaan en, moge het door de Leerplichtwet al binnen zekere perken zijn gebracht, het is in den omvang, dien die wet toelaat, nu bijna negentien jaar lang gesanctionneerd. Wat zoo met de gebruiken is samengegroeid, kan niet maar op eens worden afgeschaft. Vooral bij dezen vorm van kinderarbeid dient de wetgever er rekening mede te houden, dat nog in uitgebreide groepen der bevolking de steun, dien de hulp der kinderen geeft, niet plotseling zoude kunnen worden ontbeerd, zonder dat daardoor groote ongelegenheid zou ontstaan. Men kan dit erkennen, ook al acht men de argumenten voor dezen kinderarbeid niet of in hoofdzaak niet juist.

Om die reden is de ondergeteekende van meening dat, om te komen tot den toestand, dat door schoolkinderen geen veldarbeid wordt verricht, men geleidelijk dient te werk te gaan. Van daar, dat hij bij het thans ingediende gewijzigde wetsontwerp nog grotere beperking van het landbouwverlof heeft voorgesteld, dan in de Nota van Wijzigingen, door Minister CORT VAN DER LINDEN geschiedde, nl. door geen langer verlof dan voor ten hoogste twee weken toe te staan.

Het spreekt van zelf, dat het bepalen van eene nadere begrenzing in zekeren zin altijd willekeurig is, en dat over de vraag, of de meest juiste vorm en de juiste maat is gevonden, gedachtenwisseling zeer wel mogelijk is.

In aansluiting aan den wensch van sommige leden, in het Voorloopig Verslag geuit, den leeftijd, beneden welchen voortaan verloven niet zullen worden verleend, van 10 op 11 jaar te brengen, heeft ondergeteekende deze wijziging thans voorgesteld. Niet slechts past dit geheel bij zijne hierboven ontwikkelde denkbeelden, maar het nieuwe voorstel ontleent ook nog steun aan de omstandigheid, dat, bij invoering van een zevenjarigen leertijd, ook hier opschuiving van één jaar alleszins verdedigbaar is.

Met verhooging van de leeftijdsgrens tot 13 jaar — gelijk enkele leden schijnen te wenschen — is het anders gesteld. Eene dergelijke verhooging zou met afschaffing van het landbouwverlof vrijwel gelijk staan.

De gronden, waarop andere leden zich met de wijziging van 6 in 4 weken niet konden vereenigen, en die ongetwijfeld nog

meer naar voren zullen treden, nu niet meer dan 2 weken zullen worden toegestaan, acht de ondergeteekende niet juist. Zoolang de wetgever erkent — merken die ieden op — dat landbouwverloven onmisbaar zijn, is er huns inziens geen reden om den bestaanden maximumduur van 6 weken te verkorten. In vele gevallen — voegen zij daaraan toe — zal de termijn van 4 weken ongetwijfeld te kort blijken. Hier-tegenover valt echter het volgende op te merken. De wetgever erkent niet de onmisbaarheid van landbouwverloven in absoluten zin; hij erkent slechts de onmisbaarheid van landbouwverlof in zoodanigen omvang als hij zelf heeft vastgesteld. De wetgever komt dus niet met zichzelf in tegenspraak, wanneer hij de betrekkelijke onmisbaarheid van landbouwverloven blijft erkennen, en tevens den maximumduur dier verloven inkort, omdat hem dit in het belang van het schoolkind wenschelijk voorkomt. Of de termijn van 2 weken in vele gevallen te kort zal blijken, is afhankelijk van den maatstaf van beoordeeling, dien men aanlegt. Hetzelfde kan met even veel of even weinig recht worden beweerd van den termijn van 4 of 6 weken. Wie afgaat op het oordeel van hen, die uit den kinderarbeid onmiddellijk voordeel trekken, zal inderdaad tot de meening komen, dat een verloftijd van zes weken zelfs niet voldoende is. Wie echter allereerst op de belangen van het kind let, zal van den wetgever verwachten, dat hij rekening houdt met den steeds sterker wordenden drang in de maatschappij om den kinderarbeid binnen nauwer grenzen te brengen.

Om dit dankbeeld nog meer tot zijn recht te doen komen stelt de ondergeteekende in het eerste lid van artikel 13 voor, dat de vergunning, wegens niet geregeld schoolbezoek na de aanvraag gepleegd, wordt ingetrokken. Deze imperatieve bepaling zal er toe leiden, dat meer dan tot dusver — toen de schoolopziener nog de bevoegdheid had om ondanks ongeregeld schoolbezoek de vergunning te verlenen — het verlenen van landbouwverlof is te beschouwen als eene gunst, die men zich alleen waardig kan maken door sedert de aanvraag zich van elk schoolverzuim te onthouden.

Dat de beperking van den tijd voor het verlof voor veldarbeid tot vier achtereenvolgende maanden van het jaar zeer onpractisch zou zijn, kan de ondergeteekende evenmin toegeven. Een groot bezwaar tegen de bestaande bepaling is juist gelegen in de mogelijkheid van versnippering van het tijdvak, waarover de vergunning zich kan uitstrekken. Door die verdeling over verschillende tijden des jaars wordt het onderwijs zoowel voor de kinderen, die met verlof gaan, als voor hen, die de school blijven bezoeken, in veel sterker mate benadeeld, dan wanneer dit schoolverzuim tot één afgesloten tijdvak wordt beperkt. Dat een kind door de voorgestelde bepaling niet én in Mei én in October zal mogen verzuimen, is dus niet een nadeel, maar een voordeel te achten. De gemeenteraad zal in overleg met den inspecteur bij de aanwijzing van het tijdvak van vier maanden ook rekening kunnen houden met de vraag, bij welke der in verschillende seizoenen vallende landbouwwerkzaamheden de arbeid der kinderen het meest op prijs wordt gesteld.

Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen, dat sommige leden het eene verbetering oordeelden, dat de voorgestelde wijzigingen de strekking hebben aan de taak der gemeentebesturen op dit gebied eenige uitbreiding te geven.

De bewering, dat de inkrimping van het maximum-verlof van 6 tot 4 weken niet veel beteekent, omdat zij, zooals in het Schoolblad van 23 Juli 1914 is becijferd, het totaal aantal verzuimde weken slechts met ongeveer $\frac{1}{6}$ zal doen verminderen, kan de ondergeteekende verder onbesproken laten, nu hij voorstelt dit verlof tot 2 weken te beperken. Slechts zij opmerkt, dat bij de beoordeeling van de vraag, welke verbetering met het gewijzigde art. 15 wordt verkregen, men niet alleen moet letten op de inkrimping van het maximum-verlof, doch ook op de hierboven besproken wijzigingen betreffende de periode, waarbinnen het verlof moet vallen, en betreffende de omzetting van eene bevoegdheid van den gemeenteraad in eene verplichting.

d. Naar aanleiding van de vraag in het Voorloopig Verslag, op welk standpunt de Minister staat ten aanzien van de zorg voor het onderwijs der schipperskinderen, meer in het bijzonder ten aanzien van eene verdere doorvoering van de leerverplichting voor deze kinderen, moet de ondergeteekende mededeelen, dat naar zijne meening de tijd voor wijziging van de Leerplichtwet in dien zin nog niet gekomen is.

Volkomen terecht is er in het Voorloopig Verslag reeds op gewezen, dat invoering van eene algemeene leerverplichting voor de schipperskinderen geen beteekenis zou hebben, wanneer niet tevens door financieele hulp van Overheidswege de huisvesting der kinderen uit de vele arme schippersgezinnen werd mogelijk gemaakt. Dat de moeilijkheden, welke op dit punt worden ondervonden, in belangrijke mate zouden kunnen worden overvallen — gelijk enkele leden meenden — door de mogelijkheid te scheppen van subsidieering van scholen voor deze kinderen door de gemeenten, is aan sterken twijfel onderhevig te achten. Immers, wat sommige gemeenten tot dusver rechtstreeks aan deze zaak hebben gedaan kan slechts als een, zij het loffelijk, uitzonderingsgeval worden vermeld.

Wat de oplossing der quaestie aangaande voldoende onderwijs voor de schipperskinderen, niet alleen uit financieel oogpunt, moeilijk maakt is de beantwoording van de vraag, hoe het onderwijs voor deze kinderen op de beste wijze is in te richten. Zoowel van ambtelijke zijden als uit de kringen der belanghebben heeft de Regeering in de laatste jaren tal van adviezen omtrent dit onderwerp ontvangen. En hoewel nu natuurlijk die voorstellen niet in alle opzichten eensluidend zijn, kan toch wel als algemeen gangbare opinie worden vastgesteld, dat om leerplicht voor deze soort van kinderen iets te laten beteekenen, niet alleen voorzien moet worden in financieele ondersteuning der gezinnen, maar ook in het verschaffen van een soort van (vereenvoudigd) onderwijs, dat voor deze kinderen geschikt is. In de eerste plaats is daarvoor noodig, dat voor dit onderwijs speciale wettelijke regelen worden vastgesteld. Juist omdat de ondergeteekende overtuigd is, dat op dit gebied verbetering noodig is, stelt hij bij het ontwerp der Lageronderwijswet voor, dat ook op de schipperskinderen de bepalingen betreffende het buitengewoon onderwijs van toepassing zullen zijn.

Eerst wanneer de inrichting van het onderwijs der schipperskinderen geregeld is, zou invoering van algemeenen leerplicht voor die groep effect kunnen hebben. Dan nog zou het echter de vraag zijn, of deze leerplicht kon worden geregeld in de gewone Leerplichtwet, dan wel of de bijzondere toestanden niet eene speciale wet zouden noodig maken.

Eene wijziging van artikel 7, 1°, der Leerplichtwet acht de ondergeteekende op deze gronden thans niet wenschelijk.

e. Ook de doofstommen kunnen betrokken worden in de regelingen van het buitengewoon lager onderwijs, waarvan in het ontwerp der nieuwe Lageronderwijswet de grondslagen zijn aangegeven. Wanneer dit is geschied, zal overwogen kunnen worden, of ook invoering van leerplicht voor deze categorie van kinderen wenschelijk is.

De ondergeteekende moet vooralsnog betwijfelen of dit laatste het geval zal zijn. In het Voorloopig Verslag is er op gewezen, dat wellicht 30 pct. der doofstommen in den leeftijd tusschen 7 en 14 jaar geen onderwijs ontvangen. Nu dient hierbij opgemerkt, dat de vermelding van dit percentage niet veel inzicht geeft in den omvang der behoefte aan onderwijs bij de doofstomme kinderen. Volgens de uitkomsten der laatstgehouden volkstelling waren er op 31 December 1909 in ons land 415 doofstommen van 7 tot en met 13 jaar, van wie 306 wel en 109 niet het voor hen bestemde onderwijs genoten; van de 459 in den leeftijd van 7 tot en met 14 jaar genoten 340 wel en 119 niet het voor hen bestemde onderwijs. Bij beide groepen zou dus het aantal van onderwijs verstokenen 26 pct. vormen. Het gaat hier echter niet om het percent, maar om het aantal. Het komt den ondergeteekende voor, dat dit aantal zoo gering is, dat er geen voldoende reden voor den wetgever bestaat,

om hier dwingend op te treden. Vooral niet omdat, zooals ook in het Voorloopig Verslag is aangegeven, deze materie voor algemeene regeling weinig geschikt is. Naar de meening van den ondergeteekende ligt het op den weg en binnen het bereik van het particulier initiatief om leidend en steunend op te treden, waar de middelen en en het goede inzicht bij de ouders te kort schieten om deze misdeelde kinderen het voor hen geschikte onderwijs te doen genieten, indien zij daartoe geestelijk en lichamelijk in staat zijn.

f. De Regeering is van meening, dat er thans nog minder reden is dan bij de indiening van het oorspronkelijke voorstel om eene incidenteele regeling eener vereenvoudigde berechtiging der leerplichtovertredingen in het wetsontwerp op te nemen. Bekorting van de kantonnale procedure is vervat in het ontwerp tot vaststelling van een nieuw Wetboek van Strafvordering, hetwelk bij Koninklijke Boodschap van 7 April 1914 aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter overweging is aangeboden.

g. Dat naast de gevallen, waarin commissiën tot wering van schoolverzuim met goede resultaten zich beijveren hare taak te vervullen, in verschillende plaatsen de werkzaamheid dezer commissiën geringe uitkomsten oplevert, is een verschijnsel, dat ook bij andere soortgelijke lichamen valt waar te nemen. De oorzaken daarvan zijn niet alle door wijziging van de wettelijke en administratieve regeling weg te nemen. Het middel, in het Voorloopig Verslag aangegeven, om door presentiegeld voor de leden en vergoeding van bureaunkosten voor den secretaris de nadeelen van geleden tijdverlies gemakkelijker te doen dragen, kan door de gemeenten worden toegepast. De ondergeteekende kan echter onder de tegenwoordige omstandigheden geen vrijheid vinden het voorstel te doen, dezen geldelijken last als eene wettelijke verplichting op de gemeenten te leggen; te minder, waar het — gelijk anderzijds in het Voorloopig Verslag is opgemerkt — twijfelachtig is, of het toekennen van presentiegelden zou baten. Men zou daarmee bovendien eene ongelijkheid scheppen, wijl zoodanige wettelijke verplichting tot het geven van vergoedingen voor het lidmaatschap der plaatselijke commissiën van toezicht op het onderwijs niet bestaat. Het aanhangig wetsontwerp gaat overigens in de richting van het van dezelfde zijde aanbevolen middel om meerdere belangstelling op te wekken door aan de commissiën meer invloed te geven.

Indien — wat enkele leden door de vragenderwijs gestelde opmerking blijkbaar meenen — in het gebrek aan ambitie voor het lidmaatschap der commissiën tot wering van schoolverzuim eene aanwijzing is te zien van de geringe waardeering, die bij het Nederlandsche volk voor de Leerplichtwet bestaat, dan zal verbetering van die wet, welke thans aan de orde is, daaraan kunnen tegemoet komen. Had men met de opmerking echter, zooals kan worden afgeleid uit het verband, waarin zij is geplaatst, minder de Leerplichtwet dan wel den leerplicht op het oog, dan kan daartegen toch worden aangevoerd, dat juist sedert de invoering dezer wet het leerplichtbeginsel aan algemeene waardeering gewonnen heeft, en dat in het bijzonder in kringen, waar leerplicht vroeger vrijwel algemeen in beginsel bestreden werd, thans zeer velen in voorstanders zijn veranderd. Dat voor het zitting nemen in andere commissiën soms grooter ambitie valt waar te nemen, moge juist zijn, maar zal zijne verklaring vinden in een samenstel van oorzaken, welke te dezer plaatse niet behoeven te worden nagegaan.

h. Een voorstel tot het omzetten van de bevoegdheid, den gemeentebesturen in art. 35 der wet verleend, in eene verplichting is van den ondergeteekende niet te verwachten. Het argument, door sommige leden ontleend aan de buitengewone omstandigheden, waarin wij nog ten gevolge van den voorbij zijnden oorlog verkeeren, is stellig niet afdoende, wijl de wet op normale tijdsomstandigheden is in te richten.

i. Artikel 29 is in zijn tegenwoordigen vorm in de wet gebracht, omdat bij de daarbedoelde zaak met allerlei locale behoeften en omstandigheden rekening moet kunnen worden gehouden. Het is zeker waar, dat van de in dat artikel omschreven bevoegdheid door de gemeenteraden weinig gebruik is gemaakt, maar wat bovendien opvalt is, dat in die gemeenten, waar eene verordening is tot stand gekomen en waar dus de bedoeling voorzat de bestrijding van het schoolverzuim langs dezen weg te bevorderen, die verordening zoo zelden wordt toegepast. Dit doet twijfel rijzen, of met de omzetting van de tegenwoordige wetsbepaling in een voor de gemeenten imperatief voorschrift, wel eenig succès van beteekenis zou worden verkregen, en of dus de omvangrijke administratieve omslag, welke uit die wijziging zou voortvloeien, voldoende gerechtvaardigd zou mogen heeten.

j. Zooals uit het ontwerp der nieuwe Lager-onderwijswet blijkt, heeft de ondergeteekende ook het door de Staatscommissie voor het Onderwijs aanvaarde stelsel van schoolgeldheffing overgenomen. Eene weerlegging van de in het Voorloopig Verslag aangevoerde gronden voor afschaffing van het schoolgeld kan, naar het voorkomt, hier ter plaatse achterwege blijven.

Artikelen.

Artikel I (nieuw). Nu voorgesteld wordt artikel 34 der Leerplichtwet te laten vervallen, is er voor indeeling van die wet in Titels geen reden meer.

Artikel II (oud artikel I). Dat instemming werd betuigd met de in artikel 1 der wet voorgestelde wijzigingen was den ondergeteekende aangenaam. Erkend moet worden, dat deze wijzigingen niet consequent zijn doorgevoerd in de redactie van de overige artikelen der wet. Dit moet worden toegeschreven zowel aan de bedoeling om niet meer bepalingen in de wijziging te betrekken dan strikt noodig was, als aan de overweging dat, waar sprake is van „verzorger”, dit woord niet anders zou kunnen worden opgevat dan in den zin van den persoon, die ingevolge artikel 1 met de zorg voor het onderwijs der kinderen is belast.

Intusschen moet de ondergeteekende toegeven, dat consequentie bij de aanduiding der aansprakelijke personen van meer belang is dan beperking van de wetswijziging. Bij het gewijzigd ontwerp is hiermede dan ook rekening gehouden. Tenzij eene andere redactie bepaald noodig was, is thans overal, waar dit niet reeds het geval was, de collectieve aansprakelijkheid in dezelfde bewoordingen tot uiting gebracht.

Voor dit laatste zij verwezen naar de volgende gewijzigde bepalingen: artikel 4, vierde lid; artikel 7, eerste lid; artikel 9, eerste lid; artikel 10, eerste en laatste lid; artikel 20, § 1, tweede en derde lid, en § 3, vierde lid; artikel 21, § 1, tweede lid, en § 2, tweede lid; artikel 22; artikel 23, § 1; artikel 25, eerste, tweede, vierde en zesde lid; artikel 26; artikel 28, tweede lid.

De enkelvoudsvorm is behouden in artikel 11, eerste lid; artikel 13, tweede en derde lid; artikel 27, tweede lid; terwijl het enkelvoud naast het meervoud is geplaatst in artikel 20, § 2 en § 3, tweede lid, zooals dit reeds het geval was in artikel 21, § 2.

Dat bij de nieuw voorgestelde redactie van artikel 1 ook in de toekomst de mogelijkheid niet geheel uitgesloten zal zijn, dat de rechter een ander verantwoordelijk acht dan de administratieve autoriteit deed, is zeker juist. Maar de kans, dat dit geval zich zal voordoen, zal naar de ondergeteekende meent, gering zijn wegens het bepaalde in artikel 21. De taak, bij § 1, derde lid, van dat artikel aan de commissie tot wering van schoolverzuim opgedragen, komt hem niet te zwaar voor.

Tegen het ontgaan van de moeilijkheden, waartegen in het Voorloopig Verslag wordt gewaarschuwd, door den tusschenzin „ieder voor zooveel hij daarvoor aansprakelijk kan worden gesteld” te schrappen, zooals ook in dat Verslag wordt aan-

gegeven, heeft de ondergeteekende bezwaar. De wet toch behoort niet de gelegenheid te scheppen tot vervolging van personen, die inderdaad niet aansprakelijk kunnen worden gesteld. Zonder den tusschenzin zou bijv. de moeder, die van den vader met de kinderen gescheiden leeft, aansprakelijk kunnen gesteld worden.

Ten einde tot eenheid van terminologie te komen is het woord „verantwoordelijk” in dezen tusschenzin veranderd in „aansprakelijk”.

Er is voldaan aan het verlangen in het Voorloopig Verslag te kennen gegeven, om het woord *zooveel* in dien tusschenzin te veranderen in *zoover*.

Artikel III (oud artikel II). De opmerking in het Voorloopig Verslag, dat met geheele schrapping van het tweede lid van artikel 2 tegen de bedoeling ook de definitie van „geregeld schoolbezoek” uit de wet zou wegvallen, is juist. Daarom wordt thans voorgesteld, die alinea te doen luiden:

„Het schoolbezoek vindt geregeld plaats, indien geen schooltijd zonder geldige reden wordt verzuimd”. Deze redactie is gekozen, omdat zij aansluit bij de tegenwoordige bepaling en in overeenstemming is met de bewoordingen van artikel 6, 2°. en artikel 12.

Voor de aanvulling van het derde lid wordt verwezen naar de toelichting betreffende de aanvulling van artikel 4, vierde lid, sub 1°. der wet.

In verband met het ontwerp der nieuwe Lager-onderwijswet is thans nog in het eerste lid eene wijziging aangebracht, zoodat daarin alleen van scholen voor *gewoon of uitgebreid* lager onderwijs zal worden gesproken, zoodat de buitengewone scholen hierin niet zijn begrepen.

Artikel IV (oud artikel III). In de Memorie van Toelichting bij het oorspronkelijk wetsontwerp is aangegeven, dat het bereiken van eene bepaalde leeftijdsgrens als limiet voor de leer- verplichting, in plaats van het doorloopen hebben van de klasse, waarin die leeftijd wordt bereikt, niet zoozeer werd beschouwd als eene principieele dan wel als eene praktische vraag. Deze meening was gegrond op de overweging, dat die opvatting eene vrijwel algemeen gangbare in de onderwijswereld mocht worden geacht. Dit bleek o. a. hieruit, dat dezelfde wijziging ook voorgesteld was in de in 1907 door eene commissie uit de vereeniging van arrondissements-schoolopzieners samengestelde „Proeve eener gewijzigde Leerplichtwet” en eveneens was aanbevolen in een onder dagteekening van 9 December 1910 door het hoofdbestuur van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap tot de Koningin gericht adres.

De Minister CORT VAN DER LINDEN vond bij de overneming van het wetsontwerp dan ook geene aanleiding om de voorgestelde nieuwe bepaling thans weder te wijzigen.

Intusschen schijnen de opvattingen omtrent dit punt verandering te hebben ondergaan. In de schoolpers is in den lateren tijd sterk tegen de voorgedragen wetswijziging opgekomen. De commissie uit de vereeniging van arrondissements-schoolopzieners, welke in 1913 een rapport over leerplichtwijziging heeft uitgebracht, is het in meerderheid niet eens met hare voorgangster van 1907, en ook in de Tweede Kamer waren blijkens het Voorloopig Verslag vele leden ten zeerste gekant tegen die wijziging, welke van andere zijde geen verdedigers vond.

Onder deze omstandigheden acht de ondergeteekende het wenschelijk den eisch van het doorloopen hebben van de klasse weder te herstellen, op grond van het onderwijsbelang, dat gelegen is in het gevolgd hebben van een afgerond leerjaar.

In overeenstemming met hetgeen in de Algemeene Beschouwingen is medegedeeld, is thans in dit artikel de verplichte zevenjarige leertijd voorgeschreven.

Artikel V (oud artikel IV). Aan den wensch, te dezer plaatse in het Voorloopig Verslag uitgesproken, is de ondergeteekende tegemoet gekomen door het voorstel om onder 1°. van het vierde lid van art. 4 niet alleen te eischen eene opgave van

de vakken, waarin de kinderen huisonderwijs genieten, maar ook van de uren, gedurende welke dat onderwijs wordt gegeven, en van de vacantietijden.

Deze aanvulling is noodig in verband met het ontworpen art. 24 bis.

Naast de nieuwe bepaling van art. 4 blijft het eerste lid van art. 25 behouden, omdat dit voorschrift met het oog op een onderzoek door den inspecteur dezen de bevoegdheid geeft in een zeker geval nog verder te gaan, door namelijk opgave te verlangen van den tijd, waarop in een bepaald vak les wordt gegeven.

Het verstrekken van meer statistische gegevens omtrent den omvang van het huisonderwijs dan tegenwoordig geschiedt, kan de ondergeteekende niet toezeggen. Daarvoor zou het noodig zijn, jaarlijks door het schooltoezicht een vrij uitvoerig onderzoek daarnaar te doen instellen, hetwelk vermoedelijk — gezien den beperkten omvang van dit onderwijs — aan het te verkrijgen resultaat niet evenredig zou zijn.

In verband met de uitbreiding van den leerplichtigen leeftijd zijn in het tweede en derde lid de leeftijdsjaren gewijzigd.

In het vierde lid onder *b* is de vermelding der daar genoemde artikelen in overeenstemming gebracht met het ontwerp der nieuwe Lager-onderwijswet.

Artikel VII (oud artikel VI). De in artikel 6 der wet onder 1°. nader aangebrachte wijziging is een gevolg van de verlenging van den leerplichtigen leeftijd.

Artikel VIII (oud artikel VII). De ondergeteekende kan de juistheid niet inzien van de opvatting der leden, die wegzending van kinderen van de school bij nalatigheid in de betaling van het voor hen verschuldigde schoolgeld een ongeoorloofd strafmiddel achten, en van oordeel zijn, dat die nalatigheid alleen kan worden gestraft door toepassing van de regelen, in de gemeentewet omtrent de invordering van plaatselijke belastingen en heffingen voorkomende.

Hij is integendeel van meening, dat de gewraakte bepaling in eene verordening op de invordering van schoolgeld naast de Leerplichtwet gehandhaafd kan blijven, indien de toepasselijkverklaring op die invordering van de artt. 258 en volgende der Gemeentewet daarbij tevens opzettelijk wordt uitgedrukt. Dit is de opvatting welke, behoudens een korten tijd in het jaar 1907, ook steeds door zijne ambtsvoorgangers is gehuldigd.

Dat schoolverzuim, als gevolg van bedoelde wegzending „natuurlijk” onder de bepaling van art. 7 onder 6°, der Leerplichtwet zou vallen, gelijk in het Voorloopig Verslag is opgemerkt, kan de ondergeteekende niet beamen. Het betreft hier immers kinderen, die op eene school zijn geplaatst, maar aan wie tijdelijk de toegang wordt ontzegd, totdat te hunnen opzichte aan de schoolgeldverordening is voldaan. Er is dus sprake van betrekkelijk schoolverzuim, zoodat het gaat om de vraag of art. 12, 5°. der wet van toepassing is. Reeds bij de totstandkoming der wet heeft de Minister er op gewezen, dat in dergelijke gevallen onderscheiden moet worden tusschen onwil en onmacht om het schoolgeld te betalen (Handelingen Staten-Generaal, 1899—1900, Tweede Kamer, bladz. 1159). Wegzending van de school acht de ondergeteekende een praktisch en geoorloofd middel, mits daarna, zoo dit nog noodig is, de dwangmiddelen volgens de gemeentewet worden toegepast en dus of invordering volgt, of onvermogen blijkt, waarna het kind weder tot de school wordt toegelaten. Vindt de invordering plaats, dan kan straf worden beloopen wegens overtreding van de Leerplichtwet, wat niet onbillijk is.

Op twee punten wordt in dit artikel nog wijziging voorgesteld.

Vooreerst is achter het bepaalde onder 1° een nieuw punt ingevoegd, luidende: „2°. zij de kinderen eene school voor buitengewoon lager onderwijs doen bezoeken”.

Nu deze soort scholen in het ontwerp der nieuwe Lager-onderwijswet geregeld wordt, mag hare vermelding hier niet

ontbreken. Wie zijne kinderen naar zoodanige school zendt, moet vrij zijn van de verplichting in artikel 1 opgelegd, omdat eenerzijds de hier bedoelde kinderen niet in staat zijn het gewoon of uitgebreid lager onderwijs te volgen, of wel dit onderwijs niet zoude zijn hetgeen zij behoeven, en anderzijds juist door het bezoeken van eene school voor buitengewoon lager onderwijs het kind althans het onderwijs ontvangt, waarvan gehoopt mag worden, dat het voor hem betere vruchten zal afwerpen dan het gewone onderwijs.

Ten gevolge van deze invoeging verspringen de volgende punten alle met één cijfer.

De tweede wijziging betreft de invoeging in punt 3° (vroeger 2°) van het woord „nijverheidsonderwijs”. Na het tot standkomen der Nijverheidsonderwijswet is een deel der onderwijsinrichtingen, die vroeger geacht konden worden te behoren tot het middelbaar onderwijs, onder nijverheidsonderwijs gerangschikt. Verwezen moge worden naar art. 69 dier wet. Vandaar, dat eene bepaling noodig is, om ook hen, die zoodanig onderwijs volgen, gelijk tot dusver, van de leerverplichting vrij te stellen.

Artikel XIII (oud artikel XI). Ten aanzien van de beide punten waaromtrent in artikel 13 der Leerplichtwet thans wijzigingen worden voorgesteld, nl. de inkrimping van het landbouwverlof tot twee weken, en de imperatieve bepaling, dat de vergunning tot zoodanig verlof door den inspecteur wordt ingetrokken wegens niet geregeld schoolbezoek na de aanvraag gepleegd, moge de ondergeteekende verwijzen naar hetgeen te dien aanzien is opgemerkt bij de Algemeene Beschouwingen onder § 2, letter c.

Artikel XIV. Ook de verhooging van de leeftijdsgrens in artikel 14, onder 3°, van tien op elf jaren is terzelfder plaatse bij de Algemeene Beschouwingen verklaard.

Artikel XV (oud artikel XII). De meening, dat het laatste lid van het nieuw voorgedragen art. 15 der Leerplichtwet aan den gemeenteraad bevoegdheid zou geven om het verlenen van landbouwverlof onmogelijk te maken, berust op misverstand. Immers het eerste lid *verplicht* den raad de zaak te regelen en het laatste lid behelst dus slechts een bepaling van dilatoiren aard, welke allicht eer een prikkel tot regeling dan tot niet-regeling zal behelzen. Mocht de raad werkelijk in gebreke blijven den hem opgelegden plicht na te komen, dan zouden de artt. 126 en 127 der gemeentewet toepassing moeten vinden.

Men dient overigens in aanmerking te nemen, dat reeds in vele streken des lands het verlof voor veldarbeid van zeer geringen omvang is. Blijkens de statistiek over het jaar 1917 bleef in 37 van de 128 arrondissementen het aantal vergunningen volgens art. 13 beneden 100. In 21 arrondissementen wisselde dit aantal van 0 tot 25; in 9 van 26 tot 50; in 7 van 51 tot 75; in 12 van 76 tot 100. Het is te verwachten, dat in vele gemeenten dezer arrondissementen de Raad zonder bezwaar de toepassing aldus zal kunnen regelen dat het verzuim wegens veldarbeid geheel verdwijnt.

Artikel XVI (oud artikel XIII). Al gaf de tegenstelling, in het Voorloopig Verslag gemaakt tusschen theorie en praktijk bij de constatering van het geoorloofd en ongeoorloofd verzuim den toestand geheel juist weer, dan moest toch het voorgestelde laatste lid van artikel 16 als eene rationeele aanvulling van de bij dat artikel gegeven voorschriften worden beschouwd, wat trouwens in het Voorloopig Verslag zelf wordt toegegeven.

Wel degelijk heeft echter de praktijk geleerd, dat aan deze aanvulling behoefte bestaat. De bedoeling daarmede is niet, dat elk door de hoofden der scholen als geoorloofd aangemerkt verzuim door den inspecteur op nieuw zal worden beoordeeld, maar wel, dat hem de bevoegdheid wordt verleend corrigerend op te treden in die bepaalde gevallen van min of meer principieelen aard, waarin klaarblijkelijk eene ver-

keerde toepassing aan de wet wordt gegeven. Tot dusver stond hij in dergelijke gevallen vrijwel machteloos.

De redactie der bepaling is in den aangegeven zin gewijzigd.

Artikelen XVII en XVIII (oud artikelen XIV en XV). Niet zonder verwondering heeft de ondergeteekende kennis genomen van het oordeel van sommige leden, die de voorgestelde vervanging van de artikelen 18 en 19 der wet door het nieuw ontworpen artikel 17 een kwalijk te verdedigen maatregel noemen. Zij stemmen toe, dat vereenvoudiging van de administratie wenschelijk is, maar zien niet in, dat daarvoor noodig is de administratieve voorschriften uit de wet te lichten.

Deze leden zien daarbij echter over het hoofd, dat, zoo men het bestaande stelsel wilde handhaven, men òf bepalingen moet maken, die al spoedig te bindend kunnen blijken, of — om dit euvel te ontgaan — zulke vage termen moet bezigen, dat er eigenlijk van wettelijke omschrijving geen sprake zou zijn, maar inderdaad datgene, waarop het aankomt, aan de uitvoering zou overlaten.

Welken waarborg — zoo wordt in het Voorloopig Verslag gevraagd — heeft de Volksvertegenwoordiging, dat de door de Regeering vast te stellen regeling beter zal zijn dan de bestaande? Daarop kan in de eerste plaats worden geantwoord, dat de Regeering bij het maken van de nieuwe regeling zal partij trekken van de kritiek, welke op de bestaande is uitgeoefend. Maar wat het voornaamste moet worden geacht, is, dat wanneer ook aan eene nieuwe regeling fouten blijken te kleven, of wel wanneer nieuwe denkbeelden op administratief gebied zich baan breken, er dan geen wettelijke belemmering zal zijn om de gebleken verbetering in te voeren.

Gaat het aan — wordt verder in Voorloopig Verslag gevraagd — een onderwerp, dat tot in bijzonderheden in de wet is geregeld, eensklaps aan de bemoeiing van den wetgever te onttrekken? De ondergeteekende ziet niet in, waarom dit niet zou aangaan, indien, gelijk hier, de klacht algemeen is, dat juist die regeling in bijzonderheden eene misvatting is geweest. De wetgever heeft zich met de bepalingen der artikelen 18 en 19 op een gebied begeven, dat zuiver administratieve uitvoering is. Wat bij die uitvoering moet worden in acht genomen, is reeds vastgelegd in de overige artikelen der wet. In de wet zelve te omschrijven, op welke wijze die uitvoering zal geschieden, scheidt slechts belemmeringen, zooals in de praktijk duidelijk gebleken is.

Van mededeeling harer plannen tot uitvoering van het nieuwe artikel 17 moet de Regeering zich onthouden. Eerst wanneer vaststaat, hoe de wet in haar nieuwen vorm er uit zal zien, zal het bekend zijn, op welke basis de nieuwe uitvoeringsmaatregelen moeten worden opgetrokken, en is het oogenblik gekomen om daaraan vasten vorm te geven.

De ondergeteekende zag met voldoening, dat tegenover de aangevoerde bezwaren andere leden verklaarden, het toe te juichen, dat de administratieve voorschriften, thans in de artikelen 18 en 19 vervat, uit de wet worden gelicht. Wanneer de samenstelling der uitvoeringsmaatregelen wordt ter hand genomen, zal zeker ook de noodige aandacht worden geschonken aan de verschillende wenken, door deze leden in het Voorloopig Verslag gegeven.

In het eerste lid zijn de woorden — „de burgemeesters” geschrapt; zij behoeven niet afzonderlijk te worden vermeld, daar zij onder „gemeentebesturen” begrepen zijn.

Tegen vermelding in het laatste lid van artikel 17 van de gemeentebesturen, zooals eenige leden wilden, bestaat naar de meening van den ondergeteekende bezwaar. Toepassing van de strafrechtelijke sanctie volgens artikel 24 zou voor deze besturen niet mogelijk zijn. Het komt den ondergeteekende bovendien voor, dat wat de leden hier aan het woord beoogen, ook langs administratieve weg kan worden bereikt: men verwittige slechts de Regeering er van, als zich een geval van nalatigheid van de zijde van een gemeentebestuur voordoet, in welk geval redres zeker niet zal uitblijven.

Artikel XIX (oud artikel XVI). Wanneer de wet uitdrukkelijk aanwijst, dat wegens nalatigheid opgetreden zal kunnen worden tegen één persoon of tegen meer, maar dan toch met de bedoeling dat alleen tegen den metterdaad aansprakelijken persoon zal worden geageerd, dient de inspecteur voor zichzelf uit te maken, wien hij in de eerste plaats voor het verzuim aansprakelijk acht. Hoe hij tot die overtuiging komt, zal de inspecteur zelf hebben te beslissen. Maar hij zal daarbij dikwijls op inlichtingen van anderen dienen af te gaan, omdat hij niet steeds ter plaatse voldoende bekend kan zijn. Om tijdverlies te voorkomen is, zoowel in art. 20, met betrekking tot het volstrekt, als in art. 21, met betrekking tot het betrekkelijk verzuim, voorgesteld, dat in elk geval door de commissie tot wering van schoolverzuim omtrent dit punt advies wordt uitgebracht. Dit is geschied, omdat zij in het algemeen geacht kan worden met de plaatselijke toestanden bekend te zijn en bovendien nog in elk bepaald geval een opzettelijk onderzoek heeft ingesteld. Het is dus minder juist — wat in het Voorloopig Verslag wordt gezegd — dat de *beslissing* in handen der commissie is gelegd. Toch dient anderzijds te worden erkend, dat, door de medewerking der commissie ook bij de hierbedoelde vraag in te roepen, gehandeld wordt in den geest van de op bladz. 8 van het Voorloopig Verslag uitgesproken wenschelijkheid om, ter opwekking van meer belangstelling bij de commissie, haar invloed te vergrooten.

Door eene kleine aanvulling is het derde lid van § 1 van art. 20 thans geheel in overeenstemming gebracht met de overeenkomstige bepaling in art. 21, zoodat de commissie steeds zal moeten mededeelen, *waarom* zij een of anderen persoon in de eerste plaats voor aansprakelijk houdt.

Vervanging van de uitdrukking „ten spoedigste” door een bepaalden termijn, komt den ondergeteekende overbodig voor, nu reeds een termijn is gesteld voor het door de commissie in te stellen onderzoek.

Er is geen gevaar, dat het voorgestelde in § 4 van art. 20 afbreuk zal doen aan het beginsel, dat de bestrijding van het absoluut verzuim in één hand moet blijven, n.l. in die van den inspecteur. Het mag bekend worden geacht, dat thans reeds de opsporing van het volstreekte verzuim in eenige der grootste gemeenten feitelijk niet door de arrondissements-schoolopziensers geschiedt naar de regelen van art. 18 en art. 20, § 1, eerste lid, maar in overleg met deze ambtenaren rechtstreeks naar gegevens der gemeentebesturen. Hierdoor is en voor die besturen en voor de schoolopziensers eene zeer belangrijke besparing van tijd en moeiten verkregen, en is aldus het middel gevonden om zelfs in de grootste gemeenten tot eene tijdige vervolging van het volstreekte verzuim te komen. Het is beter, dat eene dergelijke praktische oplossing door de wet wordt erkend. Tegen de voorgestelde bepaling kan te minder bezwaar bestaan, omdat de Regeering natuurlijk van de haar gegeven bevoegdheid geen gebruik zal maken dan in overleg met het schooltoezicht, en omdat eene toegestane afwijking van den algemeenen regel steeds zal kunnen worden ingetrokken.

Een voorschrift betreffende kennisgeving van de resultaten van het onderzoek aan den inspecteur, behoort niet thuis in de wet, maar in de uitvoerings-maatregelen.

Artikel XX (oud artikel XVII). De wenschelijkheid om den termijnen van zes maanden, in het nieuwe art. 21, § 3 en § 4, eerste lid, (oud art. 21, § 4 en § 5, eerst lid) te verlengen tot een jaar is in de practijk niet gebleken. De leden, die dit punt ter sprake brachten, verwijzen naar het tweede lid van dezelfde § 4 (oud § 5 tweede lid), waar inderdaad een termijn van een jaar genoemd wordt. Die gevallen staan echter volstrekt niet op ééne lijn. Het eerste vormt een onderdeel der administratieve behandeling, welke in haar geheel er op wijst, dat de wetgever tegenover de onwilligen zoolang mogelijk clementie betracht wil zien. In het tweede geval is de verstokte overtreder reeds eenmaal met den strafrechter in aanraking geweest. Noch de clementie, die toch ook tegenover hem aanvankelijk

is betracht, noch de veroordeeling wegens de vorige overtreding hebben geholpen. Er is alle aanleiding hier strenger op te treden dan in het eerste geval. De analogie, welke de leden, hier aan het woord, wenschen, behoeft dus niet te bestaan tusschen § 3 en § 4, eerste lid, eenerzijds en § 4, tweede lid, anderzijds, vermits het geheel ongelijksoortige gevallen betreft, maar is wel degelijk en terecht in acht genomen tusschen eerstbedoelde voorschriften en § 5, eerste lid.

De gronden, waarop in het Voorloopig Verslag eene wijziging van art. 23, § 1, is bepleit, zoodat voor de toepasselijkheid dezer strafbepaling niet meer zou worden geëischt, dat de vorige overtreding begaan is *ten aanzien van hetzelfde kind*, komen ook den ondergeteekende juist voor. Na kennisneming van het overleg door den vorigen Minister van Binnenlandsche Zaken met zijn Ambtgenoot van Justitie gepleegd, heeft ondergeteekende dan ook vrijheid gevonden, alsnog voor te stellen de daarin gelegen beperking te doen vervallen. Dienovereenkomstig zijn de hierboven cursief gedrukte woorden geschrapt zoowel in art. 21, § 2, eerste lid, § 3 en § 4, eerste en tweede lid, als in art. 23, § 1, 3°. (nieuw) en § 2, eerste en tweede lid.

Dat het ontbreken eener bepaling, volgens welke de commissie ter wering van schoolverzuim zoude moeten worden ingelicht omtrent hetgeen verder ten opzichte van een kind plaats vindt, nadat die commissie de mededeelingen heeft gedaan volgens § 1 van art. 21, als eene leemte in de wet is te beschouwen, kan de ondergeteekende niet inzien. Het verstreken van dergelijke inlichtingen aan de commissie is eene zaak, welke langs administratieve weg kan worden geregeld.

Artikel XXI (oud artikel XVIII). Ofschoon hieruit wel eenige verzwarende van de administratie der inspecteurs zal voortvloeien, kan de ondergeteekende daarin toch geene reden vinden om niet tegemoet te komen aan den wensch, door enkele leden in het Voorloopig Verslag geuit, om de bepaling van het nieuwe art. 21 bis voor alle inspecties te doen gelden.

Artikel XXII (oud artikel XIX). In verband met hetgeen bij art. I is medegedeeld, behoorde ook in art. 22, tweede lid, der wet de omschrijving der aansprakelijke personen wijziging te ondergaan. Van deze gelegenheid is gebruik gemaakt om de redactie van deze alinea te vereenvoudigen en verder de inrichting en de bewoordingen van het geheele artikel aan eene herziening te onderwerpen. Wijziging van den zin der bepalingen is daarbij niet beoogd.

Artikel XXIII (oud artikel XX). Het bezwaar, in het Voorloopig Verslag aangevoerd tegen het voorstel om het opleggen van principale hechtenis bij recidive mogelijk te maken, acht de ondergeteekende niet van overwegende beteekenis, tegenover de daarmede verkregen wordende voordeelen, waarop ook in dat verslag van andere zijde is gewezen. De wijziging is door hem voorgesteld, nadat hem gebleken was van de instemming van den vorigen Minister van Justitie met de ook door Minister CORT VAN DER LINDEN gewenschte wijziging.

Bij het tusschen die Ministers gepleegd overleg was bovendien de wenschelijkheid gebleken vereenvoudiging aan te brengen in de strafbepalingen van art. 23. De omstandigheid, dat bij n°. 4 van § 1 gelijke herhaling strafbaar wordt gesteld als bij n°. 3 van die paragraaf, geeft naast de behandeling in § 2 van de herhaling, welke het karakter draagt van recidive volgens het in het wetboek van strafrecht gehuldigde stelsel, aanleiding tot groote ingewikkeldheid, waartegenover geen practisch nut van eenige beteekenis staat. Eene vereenvoudiging kan het gemakkelijkst worden bereikt en de beteekenis van § 2 duidelijker worden aangewezen, door de nos. 3 en 4 van § 1 tot één nummer, dat dan n°. 3 wordt, bijeen te voegen. Deze verandering wordt thans alsnog voorgesteld.

Voor de weglating in de nieuwe bepaling van de woorden „en zij hetzelfde kind betreft” en voor de schrapping in het eerste en het tweede lid van § 2 van de woorden „ten aanzien van hetzelfde kind” zij verwezen naar het hiervoren onder artikel XX opgemerkte.

Artikel XXV (oud artikel XXII). Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen, dat de voorgestelde strafbepaling betreffende het te werk stellen van leerplichtige kinderen bij vele leden toejuiching vond. Dat de redactie te algemeen zou zijn kan de ondergeteekende niet inzien. Onder de bepaling valt ook de vader of moeder, doch slechts voor zooveel deze in hoedanigheid van werkgever het kind arbeid laat verrichten. Voor deze strafbaarheid, welke ook bij de Arbeidswet is aangenomen, bestaat, naar het den ondergeteekende voorkomt, alle reden.

Het tegengaan van het verrichten van arbeid buiten de uren voor het onderwijs bestemd, hetgeen bepleit wordt door enkele leden, die de voorgestelde bepaling niet voldoende oordeelden, is eene zaak welke, naar het oordeel van den ondergeteekende, thans buiten beschouwing kan blijven. In aansluiting aan hetgeen dienaangaande door andere leden in het Voorloopig Verslag is opgemerkt, meent de ondergeteekende te mogen opmerken, dat men met een dergelijk arbeidsverbod een terrein betreedt, dat in Hoofdstuk II (artikel 9) der Arbeidswet 1919 eerst onlangs regeling vond.

Door de verlenging van den leerplichtigen leeftijd, zooals thans in art. 3 is omschreven, is aansluiting verkregen aan bovengenoemde bepaling van de Arbeidswet 1919, zoodat het geval zich niet meer kan voordoen, dat een kind, ofschoon niet meer leerplichtig, nog niet zoude vallen onder de bescherming van laatstgenoemde wet.

De ondergeteekende gaat niet zoover als de laatstbedoelde leden, die van meening zijn, dat zelfs de voorgestelde bepaling niet in de Leerplichtwet zou behooren te worden opgenomen. Reeds in de toelichting is er op gewezen, dat het juist door de beperking van de bepaling tot de onderwijsuren hier niet geldt een arbeids- maar eene onderwijsregeling. Deze beperking maakt het ook mogelijk eene definitie van het begrip „arbeid” achterwege te laten, omdat elke tewerkstelling gedurende de uren uitgesloten moet zijn. Dit laatste natuurlijk behoudens de uitzondering voor veldarbeid, in het artikel zelf vermeld. Aan die uitzondering is alsnog toegevoegd „werkzaamheden, met het genoten wordend onderwijs rechtstreeksch verband houdende”, ter voorkoming dat de schoolarbeid zelf onder den verboden arbeid zou vallen.

Aan het verzoek om de redactie van het artikel in overeenstemming te brengen met die van art. 14 de Arbeidswet 1911, thans art. 74 der Arbeidswet 1919, is voldaan.

Dat het voor een werkgever bezwaarlijk zoude zijn altijd te weten, of een bepaald kind leerplichtig is, kan niet tegen de bepaling worden aangevoerd, aangezien ook bij de naleving der Arbeidswet die kennis noodig is. Met betrekking tot de bepaling omtrent de schooltijden en den voor het huisonderwijs bestemden tijd, komt het den ondergeteekende voor, dat de wet geen verdere aanvulling behoeft dan thans nader bij art. 4 is voorgesteld. In de moeilijkheden, die zich in verband hiermede wellicht zouden kunnen voordoen, kan naar zijne meening op eenvoudiger wijze worden voorzien. Langs administratieven weg zal namelijk kunnen worden bevorderd, dat door de hoofden van scholen eene verklaring worde afgegeven omtrent den tijd, gedurende welken onderwijs wordt gegeven, ten behoeve van de leerlingen, voor wie dit wordt gevraagd op grond dat zij buiten de schooluren arbeid zullen verrichten.

Strafverzwaring voor het geval van recidive acht de ondergeteekende niet bepaald noodig.

Artikel XXVIII (oud artikel XXIV). Het is den ondergeteekende wenschelijk voorgekomen gevolg te geven aan den reeds meermalen van deskundige zijden uitgesproken wensch om eenige uitbreiding te geven aan de in art. 28 der wet gegeven opsomming der ambtseedige verklaringen van den inspecteur. Er kan geen bezwaar bestaan tegen eene aanvulling in dien zin, dat het ambtseedig verbaal van den inspecteur tevens bewijs oplevert van het zitten van het kind in eene bepaalde klasse, van het aantal klassen der school en van begin en einde van den cursus.

Eerstbedoelde omstandigheid is thans ook opgenomen onder 1°. van het eerste lid; de beide andere in een nieuw tweede lid, omdat de inspecteur daarmede niet bepaaldelijk *ingevolge de Leerplichtwet* bekend is.

Onder 3°. van het eerste lid zijn geschrapt de woorden „buiten de gevallen, bedoeld in het tweede lid van artikel 2”, zulks in verband met de voorgestelde wijziging van art. 2, tweede lid.

Artikel XXIX. Voorgesteld wordt een nieuw artikel 28bis in de Leerplichtwet in te voegen, krachtens hetwelk de schoolopziener bevoegd is in de plaats van den inspecteur op te treden, waar door deze wet de medewerking van den laatste wordt gevorderd.

Deze wijziging hangt samen met de regeling van het Rijks-schooltoezicht, zooals in de artikelen 170 en volgende van het thans aanhangige ontwerp der Lager-onderwijswet is voorgesteld. Verwezen moge worden naar de uitvoerige uiteenzetting bij de Algemeene Beschouwingen (bladz. 11, § 6) van genoemd wetsontwerp omtrent de inrichting en de taak van dat schooltoezicht.

Artikel XXXVII. (oud artikel XXVII). Met het oog op het in de laatste jaren bestaande streven om den vrijdom van briefpost zoo weinig mogelijk uit te breiden, komt het den ondergeteekende niet wenschelijk voor, dat aan het in het Voorloopig Verslag geuite verlangen worde tegemoet gekomen.

Artikelen XXXIII en XXXIV. De schrapping van de artikelen 34 en 36 der Leerplichtwet behoeft geene toelichting. Het *nieuw* voorgestelde artikel 34 is gelijkkluidend aan art. 103 der nog geldende wet tot regeling van het lager onderwijs, behoudens, dat in het eerste lid ook hier, in verband met de verlenging van den leerplicht, de leeftijdgrens op veertien jaren is bepaald.

Gelijk op bladz. 22 der Memorie van Toelichting bij het ontwerp der Lager-onderwijswet is vermeld, is dit artikel niet in die wet overgenomen, daar het in de bedoeling lag deze bepaling naar de Leerplichtwet over te brengen. Aan dit voor nemen is dus thans gevolg gegeven.

In de considerans is de onjuiste spelling van het woord „salut” verbeterd.

Een gewijzigd ontwerp van wet en eene vergelijking tusschen de bepalingen der Leerplichtwet en het ontwerp, zooals het luidt na de thans daarin aangebrachte veranderingen, vergezellen deze Memorie.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TH. DE VISSER.